

після пшениці озимої складала 248,8 г, а після сої сягала 250,1 г. Цей показник є важливим для оцінки впливу попередників на формування структури врожаю кукурудзи на зерно й вибору найбільш продуктивного варіанту посівів. Більша маса 1000 насінин за вирощування перед кукурудзою Оржиця 237 МВ сої може свідчити про більш сприятливі умови для її росту і розвитку.

Отже, враховуючи це, вибір попередника для вирощування даної культури є важливим чинником, що впливає на формування рослинами елементів врожайності. Отримані результати є передумовою для розроблення більш продуктивних сівозмін та забезпечення високого рівня реалізації продуктивних якостей сучасних гібридів кукурудзи.

Список використаних джерел

1. Петриченко В. Ф., Панасюк Я. Я. Агробіологічні основи оптимізації сівозмін та їх продуктивність в Україні : підруч. Вінниця : Рогальська І.О. 2012. 200 с.
2. Цимбал Я. С. Інноваційні технології в рослинництві. 2022. С. 171–173.
3. Огородник Н. З., Ковальчук О. І. Науково-обґрунтовані підходи до вирощування кукурудзи. *Сучасний рух науки: тези доп. XI міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. 8–9 жовт. 2020 р. Дніпро, 2020. Т. 2. С. 102–104.*
4. Мокрієнко В. А. Мінеральне живлення кукурудзи. *Хімія. Агрономія. Сервіс.* 2008. № 13–14(257–258). С. 6–7.
5. Чорний С. Г. Оцінка якості ґрунтів: навч. посіб. Миколаїв: МНАУ, 2018. 233 с.
6. Городній М. М., Лісовал А. П., Бикін А. В. Агрохімічний аналіз: підручник. Київ: Арістей, 2005. 476 с.
7. Рудавська Н. М., Глива В. В. Формування продуктивності гібридів кукурудзи в умовах Лісостепу Західного. *Передгірне та гірське землеробство і тваринництво.* 2018. Вип. 64. С. 120–132.
8. Азуркін В. О. Кількість квіток на качані кукурудзи та її насіннева продуктивність. *Зрошуване землеробство.* 2002. Вип. 37. С. 103–105.

Віталій Друганов

ЗГАДКИ СЛОВА «РУСЬ» ДО 862 РОКУ

Походження назви «Русь», а також її етимологія не з'ясовані і лишаються предметом тривалої дискусії [4]. Для історика, який вивчає походження терміна «Русь», є один спосіб визначити, що розумілося під Руссю в IX–X століттях – переглянути основні джерела, які знають «Русь» і згадують про неї. В основному ці пам'ятники поділяються на дві групи:

руські та іноземні. Значення їх, звичайно, зовсім нерівне, оскільки тільки вітчизняні руські джерела можуть більш-менш точно вказати, що розумілося у східних слов'ян під словом «Русь», тоді як іноземні пам'ятники сповнені неймовірно великою кількістю протиріч як з руськими, так і між собою. Особливо це стосується джерела арабського походження, які можуть бути залучені в дослідження лише у вигляді допоміжного матеріалу.

Сам предмет наукових суперечок щодо походження Русі та її вживання щодо конкретних спільностей людей та певної території переросли в інструмент інформаційної війни між Україною та росією. Кожна сторона конфлікту намагається привласнити спадок Руської держави. Аргументом російської сторони є їхній довід, що немовби Русь з'явилася спочатку як назва території союзу племен навколо озера Ільмень з центром в Новгороді або Ладозі, і потім Олег ніби відвоював у хозар Київ та проголосив її новою столицею Русі [6, с. 187–208]. Історична наука росії як аргументи наводить, наприклад, схожість назв Русь-росія, що в державність Русі спочатку зародилася в Новгороді, що було так зване «перенесення столиці на північ». Українська історична наука хоч і описує ці події недостовірними через відсутність інших джерел інформації, але нажаль подібні наративи і зараз можна зустріти серед наукових робіт.

До групи відносно достовірних джерел можна віднести джерела руського, західно-європейського, візантійського походжень. До малодостовірних можна віднести арабо-перського походження, а також окремі твори: «Церковна історія» Псевдо-Захарія (VI ст.), «Житіє Св. Георгія Амастрідського» (IX ст.), «Житіє Стефана Сурозького» (кін. VIII – поч. IX ст.), «Слов'янське царство» Мавра Орбіні (1601 р.), козацькі літописи.

Сирієць Псевдо-Захарій у VI ст. писав, що на північний захід від Дону живе певний народ Ерос або Рос. Справа тут, мабуть, у тенденції, згідно з якою мета історика це виявлення відповідностей у даних джерела тим конкретним «фактам», які є у розпорядженні дослідника. Цій тенденції відповідає і деформуючий погляд на джерела, зміст яких у більш менш завуальованій формі відображає ті ж реальні факти; таким чином ігнорується фактор власного погляду на світ очима стародавнього історика. Так, Йозеф Маркварт спеціально звернув увагу на те, що народ жінок-амазонок сусідить у сирійського автора з народом чоловіків «рос», але з цього він робить суто «історичний» висновок про те, що так і було насправді, і цей «факт» призвів до актуалізації легенди про амазонки [4].

До ще раннього часу належить відома згадка про Русь у Бертинському літописі. У 837 р. до Людовіка Благочестивого прийшли послы від візантійського імператора Феофіла і привели з собою деяких людей, які говорили, що їх народ звать Рос, і яких, як вони говорили, цар їх на ім'я Хакан відправив до Феофілу заради дружби. Тепер уже немає сумніву і про те, що йдеться про титул «Каган», що застосовувався лише в

степових регіонах, а ще в XI ст. по відношенню до київських князів Володимира та Ярослава, як пише нам митрополит Іларіон у своєму «Слові про закон і благодать» [3, с. 195–214; 626–628]. Звістки Бертинських літописів неодноразово піддавалися аналізу у вчених дослідженнях, але всі вчені однаково виходили з думки про те, що руси були невідомі в Німеччині. Відомими руси в стали в Німеччині у IX ст., як це говорить російський історик-візантолог В. Г. Васильєвський на підставі Раффельштеттенського торгового статуту. Васильєвський, до речі, дуже насмішковано поставився до російських істориків, які завзято заперечували думку, що статут говорить про слов'ян із Русі [1].

Ще однією пам'яткою де згадується «Русь» є життєпис св. Григорія Амастридського середини IX ст., що і складає основний науковий інтерес до даного твору. В оповіданні про одне з посмертних чудес святого пишеться, що у церкві Амастриди певна група людей під назвою «русь» (βαρβάρων τῶν Ῥῶς) спробувала розкрити труну св. Георгія в пошуках скарбів, але цього зробити не вдалося, у воїнів віднялися руки та ноги. Дізнавшись у одного з полонених городян, що воїнів вразив гнів християнського Бога, ватажок наказав відпустити всіх християн і повернути до храмів церковні цінності, і це врятувало воїнів [1]. Житіє Георгія збереглося в єдиному рукописі X століття. На початковому етапі дослідження тексту в середині XIX століття висувалося припущення, що в життях Георгія і святителя Стефана, архієпископа Сурозького, йдеться про одну й ту саму подію, проте сучасні дослідники відкидають цю гіпотезу.

Остання серія повідомлень про давню Русь представлена працями східних арабських авторів, у тому числі нас цікавлять лише найдавніші відомості. На першому місці стоїть «Книга шляхів та царств» Ібн-Хордадбе, який писав приблизно у 860-х роках. «Що стосується шляху купців Русів, то вони належать до Слов'ян, вони вивозять хутра бобрів, хутра чорних лисиць і мечі з подальших кінців Славонії до Румського моря, і цар Рума бере з них десятину» [7, с. 25–26]. Свідчення Ібн-Хордадбе промовисто свідчить на користь слов'янського походження Русі.

Близькі до наведеного свідчення рядка читаємо у Аль-Джайхані, письменника кінця IX – початку X ст. Він пише, що Русі складаються із трьох груп: з Куявії, Славії та Артанії. Більш незрозуміліші свідчення арабських авторів із X століття. Ібн-Русте вже відрізняє Русь від слов'ян, обидва ці народи ворогують між собою. Повідомляється, що «Русь» має царя, який зветься хакан-рус, що збігається із повідомленням Бертинських анналів.

У 1661 р. в австрійському Зальцбурзі з нагоди реставрації зальцбурзьких катакомб було надруковано книжку «Brevis historia...». У ній згадувалося про мармурову плиту з вигравіруваним написом латиною, знайдену в катакомбах Монашої гори, колишнього міста Ювавума (нині Зальцбург). Шрифт напису було визнано оригінальним, оскільки він не

містив латинської літери U, якої не знали стародавні римляни. Напис розповідає, що в 477 році Одоакр наказав стратити християн «блаженного Максима та п'ятдесят його послідовників», потім розорити провінцію Норік. Цікаво, що ніга стверджувала, що Одоацер мав королівський титул та національність був «Ruthenus».

Цікавою є книга хорватського історика Мавро Орбіні (1550–1614) під назвою «Царство слов'ян». Окрім свого ідеологічного підґрунтя, «Царство...» тривалий час використовувалося як одне з джерел для сегментів пізньосередньовічної історії південних слов'ян [5, с. 91]. У ній описано короля Одоакра, якого називають русином такі поважні і авторитетні західноєвропейські хроністи як Готфрід Вітербо у «Пантеоні» (XII ст.), Мартин Троппау у «Хроніці пап та імператорів» (XIII ст.). Зрештою, про русинське походження Одоакра пише Ян Длугош у своїй «Кроніці Польській» у XV ст. (хоча скоріше за все він просто скопіював цей фрагмент із «Пантеона»). Одоакр під іменем «Одоацер» згадується у Літописі Величка під 1648 р., коли гетьман Богдан Хмельницький звернувся до українського народу у своєму «Білоцерківському універсалі» [2, с. 82]. У цілому нині, можна назвати існування стійкої історіографічної традиції, що зберігала пам'ять про Одоакра як «короля ругів» та як слов'янина. І ця традиція, крім іншого, перебуває у низці численних свідчень, що вказують на тотожність ругів та русів. Але у древніших і автентичних джерел немає єдиної думки щодо походження Одоакра.

Отже, проаналізувавши окремі історичні джерела, які згадують слово «Русь», стає зрозумілим, що, в залежності від періоду написання цих джерел та країни походження, тлумачення досліджуваного терміну є надзвичайно складним питанням. Хоча особливість приписування слов'янам із Подніпров'я назви «Русь» до 862/882 років була давно замічена істориками, але змінювати офіційну версію історії на «нову» ніхто не вирішується, адже в даній версії трактування історичних подій хоч і більше джерельної бази, але між цими джерелами викликають ще більше суперечностей, гіпотез та теорій.

Список використаних джерел

1. Васильевский В. Г. (1838–1899). Труды В. Г. Васильевского. СПб. ; Л. : Тип. Имп. Акад. наук, 1908–1930. Т. 3. URL: <http://relig-library.pstu.ru/modules.php?name=964>
2. Величко С. В. Літопис. Т. І. / пер. з книжної української мови, вст. стаття, комент. В. О. Шевчука; відп. ред. О. В. Мишанич. К.: Дніпро, 1991. 371 с.
3. Іларіон Київський. Слово про Закон і Благодать / Давня українська література. Хрестоматія. К., 1992. URL: <http://litopys.org.ua/oldukr/ilarion.htm>
4. Котляр М. Ф. Русь. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Rus>

5. Мауро Орбини. Славянское царство. Il Regno de gli Slavi. Издание 1722. 335 с.
6. Мошин В. Русь и Хазария при Святославе. *Seminarium Kondakovianum*. Прага : Б. и., 1933. Т. 6. С. 187–208.
7. Памятники русского права / под ред. С. В. Юшкова. Москва : Гос. изд-во юрид. лит., 1952. Вып. 1. 287 с.

Віталій Дубовик

ЕЛЕКТРОННИЙ ПОСІБНИК ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ЛІНІЙНОЇ АЛГЕБРИ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Інтенсифікація освітнього процесу призвела до пошуку таких форм, методів та засобів навчання, які б під час самостійної роботи студентів сприяли підвищенню рівня мотивації до вивчення навчальних дисциплін, рівня засвоєння навчального матеріалу, володіння практичними навичками та вміннями. Одним із шляхів вирішення таких завдань є впровадження в освітній процес сучасних засобів навчання, зокрема електронних підручників та посібників. Досить вдало електронні посібники можна використовувати під час підготовки майбутніх учителів математики, зокрема під час викладання лінійної алгебри.

Через технічну складність створення, проблему визначення вимог проектування та створення електронних посібників, кількість тих які впроваджені в освітній процес з лінійної алгебри досить мала.

Зважаючи на потребу, було розроблено електронний посібник «Лінійна алгебра. Частина I» [2], який призначений для самостійного вивчення студентами педагогічних університетів навчального матеріалу. Зміст електронного посібника складається із семи параграфів, кожний із яких містить блок із теоретичним та практичним навчальним матеріалом та блок із завданнями для самостійного опрацювання.

Електронний посібник містить мультимедійні елементи (картинки, анімації, аплети GeoGebra, відеоінструкції), які значно полегшують користування даним засобом.

Завдання для самостійного опрацювання (під рубрикою «Перевір себе!») розміщені у кожному параграфі окремим структурним елементом посібника. У електронному посібнику «Лінійна алгебра. Частина I» передбачені такі типи завдань [1]:

- завдання на вибір однієї правильної відповіді;
- завдання із пропущеними словами чи словосполученнями;
- завдання на вибір декількох відповідей;